

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Institutiones Canonicae Sive Ius Ecclesiasticum

Wiestner, Jacob

Monachii, 1706

II. De Actore & Reo.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62656](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62656)

Gloss *in c. Forus cit. V. Reas.* Judex de-
mum appellatur, qui publica authorita-
te quasi mediatorem agit inter Actorem
& Reum, eisque jus dicit: *Publica*, in-
quam; cum enim lites authoritate priva-
ta efficaciter, sine infirmorum à potentio-
ribus oppressione & Reipublicæ pertur-
batione, dirimi non possint, publica au-
thoritate constituuntur iudices, qui de
litigantium causis cognoscendò, & juxta
sacrorum canonum legumque præscri-
ptum & locorum consuetudines pronun-
tiandò, itaque jus suum cuique tribuen-
dò, finem litibus imponant, *V. In omni
cit. & pr. Institut. de Offic. Judic.*

20 Neque dictarum personarum ter-
narium minuit; quòd in iudicio Crimi-
nali, cum agitur de crimine notorio, &
per viam inquisitionis specialis ex officio
proceditur, Actoris, *c. Evidentia 9. &
c. Qualiter 24. de Accusat.* & in inqui-
sitione omnino Generali, ad inveniendum
malefactorem instituto, ipsi & Rei eti-
am personæ desiderentur; quia priori
casu Actoris vicem ipsa criminis noto-
rietas, *arg. c. Evidentia cit. & Can. ma-
nifesta, 2. q. 1.* vel præcedens fama, ei-
ve succedanea criminis indicia supple-
nt, *c. Qualiter cit. ibi Si per clamorem & fa-
mam ad aures superiora pervenerit; po-
steriori autem, quamdiu generaliter pro-
ceditur, & de crimine in certam personam
non inquiritur, iudicium verè non datur,
cit. Marant. p. 2. n. 3. & Pirrhing n. 2.
in fine.*

21. Præter principales has intervenire
in iudiciis solent etiam aliæ personæ; quæ
solummodo accessoriæ sunt: vel litigan-
tibus, ut causarum Patroni, & Defenso-
res, Advocati, Procuratores, testes: vel
ipsi iudici, ut Assessores, Consiliarij, eam
in causa cognoscenda & rectè dijudican-
da adjuvantes. *l. Consultari s. ff. de Offic.
assess.* Tabelliones sive Notarii, iudicii

acta conscribentes, *c. Quoniam 11. de Pro-
bat.* Apparitores, Executores, Cursores
sive nuntij & viatores, quibus persona-
rum citationes, denuntiationes, incar-
cerationes, custodia, aliæque ejusmodi
executiones expediendæ committuntur.

In iudiciis Ecclesiasticis aliquando 22.
interveniunt Auditores, quales dicuntur,
quibus committitur certus aliquis articu-
lus audiendus aut examinandus, *Speculat.
Tit. de Auditore, n. 1.* In Curia Romana
S. Palatii, & in Provinciis Legatorum A-
postolicorum Auditores vocantur, qui
Papæ vel Legati vice causas examinant eò
sine; ut rem omnem ad illos referant, &
secundùm illorum imperium ac benepla-
citur sententias eorum authoritate pro-
mulgent & causas decidunt, *idem n. 3.*
Eadem ferè ratio olim fuisse videtur Ca-
pellanorum Papæ, qui hodie Rotæ sive
supremi Tribunalis Apostolici Auditores
vocantur: quorum, etsi Rota sive
Tribunal universum Ordinariam, singuli
tamen solummodo Delegatam jurisdic-
tionem habent, ex remissionibus sive com-
missionibus à Decano sibi factis, teste Ve-
terano ejusmodi Auditore, & postea E-
minentil. Card. de Luca *Relat. Curia di-
scursu 32. n. 5.*

ARTICULUS II.

De Actore & Reo.

SUMMARIUM.

23. *Agere in vicis nemo,*
24. *Extra paucos casus, cogitur.*
25. *Prohibentur autem I. Infans, fu-
riosus &c.*
26. *II. Servus propriè dictus:*
27. *III. Ligatus excommunicatione ma-
jori:*
28. *Quò tamen agente gesta valent,
29. Ei ali-*

29. *Ei aliquando Actio:*
 30. *Non etiam Reconventio regulariter est permiffa.*
 31. *IV. Pupillus sine Tutore,*
 32. *V. Et sine Curatore Minor:*
 33. *Pro quibus tamen lata fententia valet.*
 34. *In caufis fpiritualibus Minor:*
 35. *Non etiam impubes sine Curatore ad litem agit.*
 36. *VI. Filius familias sine confenfu Patris:*
 37. *Qui tamen ei faepe neceffarius non eft.*
 38. *VII. Mulier quoque in caufis Criminalibus.*
 39. *In Civilibus ipfa agere non cogitur, nec prohibetur:*
 40. *Aliquando tamen volens non admittitur,*
 41. *Et invita in iudicium trahitur,*
 42. *VIII. Religiofus sine confenfu Pralati:*
 43. *Variis cafibus exceptis.*
 44. *Capitulum non agit sine Pralato:*
 45. *Sed ifte sine Capitulo:*
 46. *Cujus tamen confilium Pralato valde utile:*
 47. *Aliquando confenfus etiam neceffarius eft.*
 48. *Pro rebus Monafterii agit etiam Abbatiffa.*
 49. *Speciali tamen Jure ejus:*
 50. *Et aliquando etiam Praepofitorum Regularium potestas libera non eft.*
 51. *Regulariter pro Parochia Parochus &c.*
 52. *Et pro Hospitali ejus Rector agit:*
 53. *Quorum tamen potestas ferè multùm eft reftricta.*
 54. *Aliorem & Reum, ut per fe compareant, fupremus:*
 55. *Non etiam inferiores iudices cogere poffunt:*

56. *Nonnullis cafibus exceptis.*
 57. *Ad factum pertinentia de Jure procuratores,*
 58. *Vel Actor & Reus per feipfos proponunt,*
 59. *Non per advocatos:*
 60. *Variis tamen cafibus etiam per hos poffunt.*

Regula eft, agere in Civilibus, 23. & in Criminalibus accusare, invitum neminem compelli, *l. Unica, C. Ut nemo invit. ag. vel accus. cog.* quantumvis in reum etiam invitum iudicium reddatur, *l. Inter 83. §. 1. ff. de V. O. &c.* qui agere coepit, ut eadem, quam femel ingreffus eft, viâ procedat, & actionem profequatur, cogi poffit, *Aurb. Qui femel C. Quomodo & quando iudex:* præter quem calum A dicta Regula excipiuntur Inp- 24. mis, & ratione officii pro pupillis & adolescentibus agere compelluntur tutores & curatores: nifi tutelæ iudiciò damnari velint, *l. Nomina 2. C. arbitr. tut.* Deinde, qui aliquem de jure vel de facto aliquo, propter quod contra ipsum agere velit, diffamavit, ad diffamati instantiam ad agendum, intra certum terminum compelli potest: nifi sibi silentium velit imponi, *l. Diffamari 5. C. de Ingenuis;* quod, qui alterum diffamat, ad iudicium tacitè fe adstringat, *Gail Lib. 1. observat. 9. n. 4.* Eodem modò ex iusta v.g. abitis causa creditores moneat, *Gomez Lib. 3. variar. cap. 1. n. 3.* & Studiosi ab Academiis difcessuri designare & publico programme denuntiare poffunt certum temporis spatium, intra quod ratione debiti conveniantur, *Bruneman, in l. Unic. cit. n. 8.* Demum hæredes, adverfus eum, à quo defunctus necatus eft, agere tenentur: nifi hæreditatem

ditatem sibi, ut indignis, velint auferri, *c. 1. C. de His, quibus ut indign.* Alios etiam, quibus ad agendum quis cogitur, recenset Glossa in *L. Unic. cit.*

25. Ut autem Judicium semel susceptum sit legitimum, litigantium Actoris & Rei personas ab eo Jure non removeri, est necesse.

Removentur autem, & in judicio stare Jure varii prohibentur: sicut sunt Primò, infantes, furiosi, amentes, surdi & muti, uti etiam prodigus: pro quibus tamen, agendò eosve defendendò, judicium suscipiunt tutores aut curatores, *l. 1. §. 2. in fine, ff. de Administr. Tut. l. 1. C. de Curat. furiosi & arg. l. His qui 12. §. fin. ff. de Tutor & Curat.*

26. Secundò, Servus propriè dictus in causa pecuniaria, *l. Servus 6. C. hanc Rubric.* quia quoad actus Civiles pro mortuo habetur, *l. Quod attinet 32. ff. de R. J.* In causis Criminalibus quandoque propter eriminis atrocitatem, servi quoque audiuntur, *l. Vix certis 53. ff. hanc Rubric.* Dixi etiam Propriè; quia impropriè dicti servi, ut sunt coloni fundo colendo adscripti & Originarii, apud nos *Die Leibaig* ne *Hauren* in judicio standi personam legitimam habent, Bruneman in *l. cit. num. 6.*

27. Tertio Hæreticus, *c. Vergenti 10. de Heret.* & ceteri excommunicati majori excommunicatione; *c. A nobis 2. c. Exceptionem 12. de Except. & c. Intelleximus 7. hinc*, ubi censura hanc irretitus in judicio solummodo ut Reus, non etiam ut Actor stare permittitur: ejus tamen textus decisionem difficilem reddit ratio non contemnenda partim; quòd, in judicio stare etiam non posse, videatur ut Reus; quia, sicut in Divinis, sic etiam in humanis ac politicis ceteris cum fidelibus communicare prohibetur, *can. Sicut Apostoli 16. Sc. 11. q. 3.* Partim

verò; quòd, si ut Reus, in eo stare etiam posse videatur ut Actor, cum; quòd per procuratorem in judicio agendò cum fidei non magis communicet, quàm Reus per illum respondendò: tum verò; quia aliàs, eò in judicio litigante, acta forent nulla, *arg. c. 1. de Rescript. in 6. & c. Non dubium 5. C. de LL.* sicut irrita & nulla est sententia & cetera acta judicis excommunicati vitandi, *c. Ad probandum 24. de Sent. & Re judicat.*

Sed omninò inhærendum est decisioni *c. Intelleximus cit.* ac proinde regulariter ejusmodi excommunicato in judicio, tam Seculari quàm Ecclesiastico, per se vel per procuratorem agere volentis, reus opponere exceptionem excommunicationis, vel à giudice ex officio repelli potest, *c. Decernimus 8. de Sentent. excomm. in 6.* Ratio est; quia ex una, excommunicatus, etiamsi denunciatus non sit, semper, quantum in se est, alios vitare tenetur; cum nullus ei favor concessus sit, *Extravag. quæ incipit Adevitanda.* à Martino. V. edita in Concilio Constantiensi; & propterea repelli ab agendo valeat; imò, si vitandus sit, omnino debeat, *c. Exceptionem & c. Decernimus cit.* Ex altera verò parte, à sua excommunicatione & contumacia commodum reportare non debet: quòd tamen eveniret, si propter debitum vel delictum in judicium vocatus non teneretur respondere; ideòque saltem ut reus litigare in judicio potest, & per procuratorem tenetur, *c. Intelleximus cit.* ut ibi cum Panormit. *n. 3.* notant Laiman *n. 4.* & Barbosa *n. 19.*

Contra decisionem hanc allata non speciosa magis primò occurru, quàm levia sunt, si accuratè ponderentur: & ad prius quidem responso patet ex dictis. Non magis urget alterum partim; quia, licet reus in judicio stare per procuratorem valeat; imò, si causa ardua non sit & procuratorem

curatorem habere sine notabili incommodo possit, etiam debeat, ut in *c. Intelleximus cit.* notant Immola *n. 2.* & Decius *n. 7.* id tamen actori permillum non est; quod, agendò per procuratorem, agere censeatur per se ipsum, juxta *Reg. Qui facit, 72. in 6.* præsertim in iudicio, in quo eadem conditio procuratoris & domini censeatur, Suarez *de Censur. disp. 16. f. 3. à n. 2.* & Barbosa *in c. cit. n. 3.*

28. Partim; quia actus ab excommunicato non repulso valor apertè adstruitur, *c. 1. de Except. in 6.* Neque id mirum videri debet; cum multa prohibeantur, quæ tamen facta tenent, *c. Ad Apostolicam 16. de Regular.* Neque paritas est cum iudice; quia, hunc excommunicatum ad sententiæ valorem maximè necessaria jurisdictione, ejusve actuali & valido usu privatum, patet, *ex c. Ad probandum cit. c. 1. de Officio Vicar. in 6.*

Dixi, Regulariter, Inprimis; quia excommunicatus in iudicio stare tantum potest, ut reus necessarius, hoc est, per specialem vel generalem citationem vocatus; non etiam, ut reus voluntarius, & qui non citatus pro suo commodo ad iudicium venit; quia in hac materia actor & reus voluntarius æquiparantur,

29. *cit. Laiman n. 4.* & Barbosa *n. 28.* Dein; quia in iudicio stare etiam ut Actor potest Primò; cum agit in causa suæ excommunicationis, *arg. c. 1. de Rescript. in 6.* Secundò, quoties agitur de ipsius animæ periculo; ad hoc enim evitandum eum, si non ex jure sibi competente, saltem ex officio iudicis admittendum, moment *cit. Decius n. 48.* & Barbosa *n. 10.* Tertio, quando periculum est in mora, v.g. si ipse debitor sit fugitivus; hoc enim casu non omnino voluntariè agit, Felinus *in c. Cum inter 5. de Except. in 6.* Quarto; cum impeditur agere sibi permilla, v.g. ire Romam ad impetrandum

rescriptum Apostolicum super appellatione; tali enim casu agere potest contra impediens, Panormit. *in c. Cum inter cit. n. 17.* Unde

Dubium oritur, an excommunicatus possit actorem reconvenire. Ratio dubitandi desumitur à paritate appellationis; quàm interponere & prosequi non prohibetur, Glossa *fin. in c. Intelleximus cit.* Sed meritò actoris reconventio in alia causa reo excommunicato negatur, *c. Inter cit. in fine* & ab ipsamet Glossa *cit.* In alia, inquam, causa; quia in eo, quod causam in iudicium deducit, etiam sublevari, v.g. actorem oppositâ excommunicationis exceptione repellendò, vel ei, solutionem petenti, opponendò cautionem de solutione ab eo sibi laceratam, eum reconvenire potest; cum sic reconveniendò se potius defendat, quàm agat. Ratio resolutionis est; quia reconventio est reciproca petitio, *c. Significantibus 2. de Muris petit.* ideòque in nova causa reconveniendò voluntarius actor evadit. Neque refert; quòd valeat appellare; quia appellatio est quædam sui defensio & Juris præsidium, quò gravamen removetur, *c. Cum speciali 61. §. Porro de Appellat.* Cum ergo defensio Juris naturalis, & excommunicato etiam permilla sit, appellatio ei neganda non est, per expressum *text. cap. Significavit 11. de Except.*

Quarto, à iudicio removetur Pupillus sine autoritate tutoris, *l. 1. C. Qui legit. per son.* Isto verò authore convenire & conveniri pupillus, vel pro eo tutor potest, *l. 1. l. In rebus 2. C. ibid. §. l. 1. §. 2. ff. de Administr. tut.*

Quinto, minor viginti quinque annis, sine autoritate curatoris in Criminalibus, *l. Clarum 4. C. de Autb. prest.* & in Civilibus etiam causis, Gaill. *Lib. 2. Observat. 108. n. 1.* Nisi impletis viginti an-

ginti annis impetraverit veniam ætatis, *l. Omnes 2. C. de Hæ, qui ven. atat.* Vel intentaverit Possessorium possessionis retinendæ vel recuperandæ, *l. fin. C. Qui legit. poss. ubi Glossa V. Per quamcumque,* vel habeat curatorem, vel generalem vel specialem ad litem, *l. Adversus 2. C. de Adm. instr. tut.* qui ad hanc ei etiam invito dari potest, §. *Item inviti 2. Instit. de Curat.* aliàs contra ipsum, & multò magis contra pupillum indefensum lata sententia, ipso Jure nulla foret, *l. Acta 44. & l. Contra 54. pr. ff. de Re Judic.* et si pro ipsis lata Jure subsistat, *l. Non eo minus 14. C. de Procurat.* quâ hujus discriminis ea ratio redditur; quia *Minoribus atas in damnis subvenire, non in rebus propter gestis obesse consuevit;* ne quod ipsorum favore constitutum est, in odium convertatur, & ad eorum læsionem inventum videatur, contra *l. Quod favore 6. C. de LL. & Reg. Quod ob gratiam 61. in 6.*

33+ Jure autem Canonico, hac in re à Legalibus sanctionibus divertente, prodita est distinctio inter causas; & licet, cum hæc Prophanæ, & de rebus merè temporalibus controversia est, sine curatore agere vel respondere viginti quinque annis minor in judicio per se vel procuratorem nequeat; in causis tamen Spiritualibus & ab his dependentibus v.g. in matrimonialibus, beneficialibus, decimilibus, juris Patronatûs, litigare & ad litem procuratorem constituere perinde, ut qui ætatem illam exceßerunt, etiam ipse potest, si pubes, hoc est, si mas decimum quartum & puella duodecimum ætatis annum implevit, ex Constitutione Bonifacii VIII. *c. Si annum 3. in 6. relata;* quia Jus hoc ipsò; quòd minores, pubertatem adeptos, ad matrimonia, beneficia & certa spiritualia obtinenda & administranda reddiderit habiles, à judi-

cio super iisdem, per se vel per procuratores, subeundo eos censuit non removendos, *Franc. inc. cit. n. 6. & Gemin. n. 4.*

Neque hinc inferes etiam impubere, quando cum eo ad beneficium Ecclesiasticum à Papa dispensatur, super eo & juribus annexis per se litigare, aut ad agendum vel defendendum procuratorem constituere, liberè posse, cum; quia dicta ratio solummodo procedit de personis, ad spiritualia habitatis à Jure: tum verò; quia dispensatio, cum sit interpretationis strictæ, à beneficii titulo ad liberam ejus administrationem, ut super eo etiam judicium subire valeat, extensionem non admittit, ut *in c. cit.* notant *Franc. n. 2. & Anchoranus n. 4.* & desumitur ex ejus §. *Si verò,* ubi impuberi in beneficiali vel alia spirituali causa litigaturo curatorem ad litem à judice Ecclesiastico deputandum, habetur.

Sextò, Filiusfamilias in propria causa sine consensu patris, saltem generali, agere, seque defendere in judicio non potest, *l. Si annum cit. §. fin. & l. fin. C. de Bonis, qua liber.* ibi, *Ne judicium sine patris consensu consistere videatur.* Necessarius autem illi consensus patris est, non tam ob aliquod istius præjudicium, quàm ob judicii solemnitatem, quæ non patitur filiumfamilias sine parentis consensu in judicio audire, *Speculat. Tit. de Auctore, §. 1. n. 22. & Petr. Barbosa in l. Soluta 2. §. fin. ff. Solut Matrim. n. 2.*

Verùm, et si hoc de ejusmodi filio, etiam viginti quinque annis majore, regulariter verum, perpetuum tamen nequaquam est; cum non desint casus, quibus sine patris consensu agere filiusfamilias permittitur: & Imprimis quidem, si pubes sit, in causis spiritualibus & ab his dependentibus; in his enim, sicut minor sine curatore, sic & ipse per se, vel per procuratorem judicium subire, consensu patris

patris non requisito vel expectato, potest §. *fin. cit.* Ratio est; quia ad bona & res spirituales & cum his connexas patria potestas se non extendit, *cit.* Speculat. n. 3. & Laiman in *c. fin. cit. n. 5.* Dein, si viginti quinque annis major sit, filiusfamilias alieno, puta, tutorio, curatorio, procuratorio nomine agere & respondere in iudicio sine eodem consensu valet, *pr. Instit. Qui testament. tut. juxta l. Quasitum 16. ff. de In jus voc. C. c. Qui generaliter 5. §. Nedum de Procurat. in 6.* Demum, suo etiam nomine convenire & conveniri in iudicio potest super bonis castrensibus vel quali, *l. Miles 4. §. 1. ff. de Castrensi peculio*; quia eorum plenissimam administrationem habet, & patrisfamilias instar reputatur, *l. 1 §. fin. C. l. usque 2. ff. de S. C. Macedonian.* & super aliis etiam rebus merè temporalibus, quando pater absens non reliquit procuratorem, vel praesens rebus propriis propter senium, amentiam &c. superesse non potest, Speculat. *cit. n. 22.* & aliis casibus, quos in *c. Si annum cit. §. fin.* cum Glossa *fin.* refert Francus §. *fin. cit. n. 5.*

38. Septimo, agere sive accusare in Criminalibus nequeunt mulieres; propter sexus verecundiam & fragilitatem: nisi certis ex causis, v.g. ut suam aut propinquorum suorum prosequantur injuriam, *l. Qui accusare 8. ff. de Accusat. C. l. De crimine 12. C. de His, qui accusare:* vel publica utilitas id exoptat, *l. Mulierem 13. ff. de Accusat.* quâ de re sermo redibit *Lib. 5. Tit. 1. n. 28.*

39. In causis autem Civilibus, sicut invitæ personaliter ad iudicium trahi non permittuntur, *c. Mulieres pr. 2. in 6. C. l. Ad personas 15. ff. de Jurejurando*; quod non conveniat, eas vagari & virorum cæcibus immisceri: ita agere & respondere, si velint, non prohibentur, argumentò ductò à contrario *c. cit.* Glossa *ibi, V. Invi-*

tas; quia c. cit. sibi indultò privilegiò uti non coguntur, Francus in *c. cit. n. 1.*

Utraque tamen hujus Assertionis pars 40. perpetua non est; cum non desiderentur casus, quibus in iudicio personaliter comparere volentes non permittuntur, aut invitæ compelluntur; quia in primis Moniales, sive Religionem professæ mulieres, ut in iudicio testimonii ferendi aut alia ex causa compareant, extra clausuram & Monasterii septa egredi prohibentur *c. cit. §. Sed cum, V. Caterum,* ubi contra hanc prohibitionem attentata diserte omnia in irritum revocantur. Deinde, 41. aliæ mulieres etiam invitæ in iudicium trahi possunt, quando earum personalem praesentiam exigit necessitas Juris, v.g. ut atrocis aut gravissimi criminis perpetrati poenas luant; cum, licet ob debita merè Civilia conventæ, aut etiam criminis non valde gravis delatæ personaliter iudicium aut carcerem subire non cogantur, *Auth. Hodie, C. de Custodia Reor. desumpta ex Novella 134. cap. 9.* sed defensio suscipienda à viris, & executio in earum bonis facienda sit, Menoch. *de Arbitr. Lib. 1. q. 88. n. 10. Farinacius Prax. Criminal. q. 27. n. 42.* & Bruneman in *Auth. cit. n. 2.* atrociorum tamen criminum accusatæ etiam ipsæ, aliquando in Monasterio, vel privata domo sub alicujus honestæ foeminae custodia detineri, vel in carcerem publicum detrudi pro criminum & personarum qualitate consueverunt, secundùm *cit.* Menoch. *n. 21.* & Farinacium *n. 52.* qui tamen hac in re discrimen statuunt inter foeminas Nobiles, aliàsve honestas, & viles, praesertim inhonestæ, aut luxuriosè viventes; cum, licet ad personalem apprehensionem & custodiam illarum non facilè, & sine magna circumspessione deveniendum sit: istæ tamen ad iudicium personaliter vocari: & si criminum reæ sint, custodiâ, seorsim tamen à

men à viris detineri, & pro debito etiam Civili, saltem ex delicto descendente, condemnata, si solvendo non sint, incarcerari non prohibeantur; quod privilegia Nobilibus & honestis mulieribus indulta, ad viles & inhonestè viventes extendi nec tribunalium praxis, nec Jus permittat, *arg. c. Quoniam 3. de Test. & attest. Francus in c. Mulieres cit. n. 1. & Pirrhing ad hanc Rubric. n. 21.*

42. Octavò demum, Religiosus sine consensu Prælati, etiam ratione spoli, aut injuriæ sibi illatæ, vel contractis etiam in sæculo celebratis, neque convenire, neque conveniri in judicio per se aut per procuratorem potest, *Navarrus Comment. 2. de Regular. n. 64. Sanchez Lib. 6. Moral. cap. 12. n. 1. & Laiman Lib. 4. tract. 5. cap. 11. pr.* omnia ab eo sine Prælati consensu acta pro irritis habentes. Ratio est; quia, cum omnia sua bona, jura & actiones in Monasterium transfulerit, pro eo agere & respondere ad hoc pertinet, non ad ipsum; cum ipse per professionem mundo sit mortuus, *can. Placuit, 16. q. 1. & l. De nobis 56. C. de Episc. & Cleric. & non amplius sit sui juris, sed æquiparetur servo: qui in judicio stare non valet, l. Servus 6. C. hanc Rubr. aut saltem filiofamilias: qui regulariter judicio contendere sine consensu patris non potest, l. fin. C. de Bonis, qua liber, & c. Si annum cit. §. fin.*

43. Ab hac tamen Regulari doctrinâ excipiuntur varii casus, quibus Religiosus agere & respondere in judicio per se aut procuratorem potest. Primò quidem, si obtineat beneficium Ecclesiasticum, annexam habens aliquam administrationem, cum; quod respectu ejus sui juris reputetur: tum verò; quòd, qui administrationi præficatur, super ejus juribus agere possit, quantumvis Obedientiarus sit: quod Regularis dogmatis instar tradit *Panormit. in c. Cum deputati 16. v. 1.*

& *cit. Speculat. n. 49.* Secundò, cum licentia sui Prælati in causa sui Monasterii, *can. Monachi, 16. q. 1.* Tertiò, cum studiorum aut aliorum negotiorum causâ à Monasterio procul abest; tali enim casu, si spoli, vel injuriæ illatæ, aut alterius causæ necessitas exigat, agere valet ex licentia Prælati præsumpta, *cit. Navarrus n. 65. & Sanchez n. 14.* Quartò, in causa suæ electionis ad Prælaturam, professionis, alimentorum, aliorumque jurium, ex ea competentium, ejectionis &c. *cit. Navarrus n. 64. & Sanchez n. 16.* Quintò, cum proprius Prælatus, v.g. tanquam dilapidator est accusandus, *c. Ex parte 1. de Accusat. ad quam Rubr. n. 34.* hac de re sermo redibit. Sextò, ratione delicti, non Monasterium, sed Religiosus delinquens est conveniendus; quia de delicto monachi Religio, vel Monasterium non tenetur, *c. Quia 2. de Testament. & Reg. Delictum 76. n. 6.* Quibus casibus judicium subeunti Religioso, si peculium à Prælato concessum non habeat, necessarias expensas, ne his deficientibus, indefensus maneat, à Monasterio suppeditandas, *in c. Ex parte cit. cum Glossa fin. tradit Panormit. n. 9. Felinus n. 4. & Sanchez cap. cit. à n. 20.*

Dubium hòc locò est, cujus de Jure sit, Monasterii & Ecclesiæ nomine in judicio agere & respondere. Et, Prælati quidem id esse, patet ex *can. Nullam, 18. q. 2. & c. Edoceri 21. de Rescript.*

An autem id sine Conventus vel Capituli consensu, saltem quoad bona & jura communia, Prælatus possit, ambiguum reddit *Glossa in c. cit. V. Debeant, asserens, sine hujusmodi consensu Prælatum in judicio nec convenire nec conveniri posse; idq; suadere videtur paritas cum Conventu sive Capitulo: à quo in causis, ad ipsum & Prælatum simul pertinentibus, actionem aut defensionem judicialem suscipi sine*

sine assensu & auctoritate Prælati non posse, *c. causam 9.* est decisum. Ratio ulterior est; quia Prælati Monasterii & Ecclesiæ suæ res immobiles & mobiles pretiosas alienare nequit sine consensu Capituli, *can. Sine exceptione, 12. q. 2. c. 1. & c. Continebatur 2. de his, que à Prælat. Is autem, qui rem prohibetur alienare, eam in iudicio deducere non potest, ut Regule generalis instar traditur, & desumitur ex l. Ait Prator 7. ff. de iure deliberandi, cuius §. 2. Labeo, Absurdum, inquit, est ei, cui alienatio interdicitur, actiones exercere.*

45. Sed melius, super eiusmodi bonis & iuribus communibus in iudicio agere & respondere, si ardui & magni momenti causa non sit, Prælatum sine Conventus vel Capituli sui consensu posse, *in c. Edoceri cit.* defendunt Panormit. *n. 6. Felin. n. 2. Barbosa n. 2. Gonzalez n. 2.* & alii præsertim Interpp. passim id colligentes ex *c. Cum olim 17. de Restit. Spoliat. & c. Auditus 15. de Prescript.* Rationem reddunt; quia Prælati habet liberam & generalem administrationem rerum communium suæ Ecclesiæ vel Monasterii, *can. & c. cist. c. Fratritatem 2. de Donat. c. Monachi 2. & c. de Statu Monach.* cuiusmodi administrationem à iure obtinentes in iudicio agere & respondere possunt, ut patet in tutore, qui pro bonis pupilli, *l. 1. §. 2. & l. Si tutor 2. ff. de Administrat. Tut. & in patre, qui pro bonis adventitiis filii familias agere & respondere in iudicio possunt, l. 1. V. Parentes. C. de Bonis maternis;* quibus, sicut honorabiliorem, sic etiam ampliore potestate in Ecclesiæ vel Monasterii sui rebus Prælati habet, ut cum Glossa observat Panormit. *cit. n. 16.*

Quare hac in re lata disparitas est inter Prælatum & Conventum seu Capitulum; quia rerum ipsis communium libera administratio, cui agendi jus conjun-

ctum est, penes illum, non penes Conventum residet, Prælati non vacante; cum ejus caput sit Prælati, cui Capitulares tanquam membra subjiuntur, *can. Scire debet 7. q. 1. c. Novit 4. de his, que à Prælat. & c. Requisivisti 15. de Testament. Felin. l. cit. n. 3.*

Neque aliud in contrarium allata ratio &, in qua hæc fundatur, Regula persuadet; quia in primis non desunt, qui apud Laiman *in c. Edoceri cit. n. 10.* existiment, *l. Ait Prator cit. §. 2.* ex quo Regula illa desumitur, contineri casum specialem: quò hæres, dum de adeunda hereditate in deliberatione versatur, ex ea, sicut alienare, sic & in iudicium aliquid deducere non potest; cum, hereditate nondum aditâ, rerum nec dominium habeat, nec à lege concessam administrationem. Deinde; quia, licet aliis quoque casibus locum habeat, tamen non procedit in iis personis, quæ non propriâ, sed alienâ, ut Prælati Ecclesiæ, vel Monasterii nomine in iudicio agunt, Panormit. *cit. n. 6.* Demum; quia, si ejus veritas esset universalis, Prælati, qui sine consensu Apostolico vi proprii juramenti alienare non potest, *Extravag. Ambitiosa, inter communes, de Rebus Eccles. alienand.* sine eiusmodi consensu agere vel respondere in iudicio non possent: uti etiam pater & tutor; quia ille bona adventitia filii, iste pupilli res plerasque alienare non potest, contra *ll. cit.* textus.

Et si verò agendi & respondendi libera potestas de iure competat Prælati, tutius tamen & propter auctoritatem in contrarium allatâ etiam consultum est; ut ad alicujus momenti negotia expedienda & super Ecclesiæ, vel Monasterii rebus ac iuribus exortas lites in iudicio prosequendas, consensus, vel saltem consilium Capituli adhibeatur, ut præter alios notat Laiman *in c. Edoceri cit. n. 10.*

Reclè

47. Rectè etiam iste aliique Interpp. ac DD. excipiunt Inprimis casum, quò ardua & magni momenti causa, vg. de Ecclesià, vel Monasterii subiectione, ejus dignitatis diminutione, limitum restrictione, in judicio est pertractanda; super tali enim re & jure Prælato actionem, aut defensionem suscipere volenti, Capitulari consensu opus est, ex communi doctrina omnium, teste Felino *cit. n. 3. V. Prima*. Deinde casum, quò Capitulum vel Conventus ageret pro recuperatione rerum Ecclesià, vel Monasterii malè alienatarum, præsertim si eam negligeret Prælatus: ut etiam, quò lis esset super rebus, à Prælaturæ bonis omnino separatis & Capitulo vel Conventui specialiter attributis, etiam quoad administrationem; utroque enim hòc casu agere Capitulum sine Prælati consensu potest, *cit. Panormit. n. 6. § 7*, nisi causa esset ardua; hæc enim, etiam cum de bonis separatis agitur, neque à Capitulo sine Prælato, neque ab isto sine illo expediri valet, secundum Regulam, ab eodem Panormit. traditam in *Clement. 2. de Reb. Eccles. alienand.* & receptam à Felino *l. cit.*
48. Abbatibus, aliisque Religiosorum Prælatis, quoad actiones judiciales, æquiparantur Abbatissæ, aliæque fœminæ Monialibus præpositæ; ut super Monasteriorum suorum rebus & juribus per constitutos procuratores agere & respondere in judicio de jure etiam ipsæ possint, Glossa in *c. Continebatur cit. n. 4*. Navarrus *Comment. 3. de Regular. n. 4*. Tamburinus *de Jure Abbatiss. disp. 32. q. 13. n. 2.* & Donatus *Tom. 4. Prax. Regul. Tract. 8. q. 16. De Jure*, inquam; quia illarum autoritas & administrandi potestas à specialibus Ordinum Regulis & consuetudine multum est arctata: & hodie passim, non tantum à Conventus sui, Monialium consensu, sed à superioribus

suorum Ordinum Prælatis & dioecesium Ordinariis in plerisque alicujus momenti negotiis pendent, ut Tambur. *q. cit. n. 3.* observat.

Eodem modò & jure speciali in Monasteriis virorum rerum communium administratio & super iis agendi facultas non ita libera, sed restricta aliquando est Prælatis, aliisque illorum Præpositis, præsertim in Religionibus Mendicantium: in quibus Locales superiores vg. Priores Conventuales, Rectores, Guardiani à Præpositis Provincialibus: isti verò ab uno totius Ordinis Generali, tanquam à capite, & sicut quoad jurisdictionem, potestatemque in sibi subditos Regulares exercendam, sic etiam quoad Ecclesiarum, Monasteriorum & Collegiorum, rerumque & jurium ad ea pertinentium administrationem pendent. Quanta autem huiusmodi subordinatorum, tam Provincialium, quam Localium, superiorum cuiusque potestas sit, non tam ex communi, quam ex speciali Jure, sive Religionis cuiusque constitutionibus, privilegiis & receptis consuetudinibus est defumendum. Et quidem in Societate JESU, cuius subordinati superiores à supremo sive Præposito Generali plurimum dependent, quanta ea sit, explicat Suarez *Tom. 4. de Relig. lib. 10. cap. 5.* ubi, *Ad cognoscendam*, inquit, *uniuscuiusque Prælati facultatem, utendum potius est affirmativâ, quam negativâ Regulâ, id est, Id unumquemque posse, quod ei concessum est: non verò, quod sibi non est prohibitum.*

Dubium hæc est, an Episcopi, aut alii Prælati litigare in judicio possint super rebus & iuribus Ecclesiarum Parochialium, sibi subiectarum, vel Monasterio suo per unionem incorporatarum. Ratio dubitandi est; quòd agere sit eius, qui administrat, *c. Edoceri. cit.* eiusmodi autem Ecclesia-

Ecclesiarum administrationem de Iure habeat proprius Parochus, aut Vicarius perpetuus, in earum aliqua canonicè institutus. Quæ ratio licet omninò persuadeat, eiusmodi Ecclesiæ defensionem in iudicio Vicario, eius administrationem habenti: non Prælato v.g. Monasterii, cui ea est unita: & Parocho potius competere, quàm Episcopo, cuius Iurisdictioni est subiecta: hic tamen eius in iudicio defensionem fuscipere Iure non prohibetur, non tantùm, cùm Parochus sive Rector immediatus eam negligit, vel insufficientis est: sed aliis quoque casibus, ut ex *c. fin. de Success. ab intest.* desumit Innocentius; *ibi* asserens, Episcopum pro quolibet Collegio vel Ecclesia sibi subdita agere posse; quòd sit ordinarius Pastor omnium totius diocesis Parochorum & Ecclesiarum: & omnes dioecesani, etiam ipsius sint parochiani, *c. fin. de Sepult.* ubi Panormit, *Nor. 1.* Multò magis eiusmodi Ecclesiarum res & iura in iudicio tueri Episcopus & alius Prælatus potest, si causa æquè ipsum tangat, quàm Parochum aut Vicarium perpetuum; quòd illius rei & iuris litigiosi proventuum partem aliquam percipiat ipse Episcopus vel Prælatus, cuius Monasterio vel dignitati Ecclesia est unita.

- § 2. Parochis similem rerum administrationem, & super iis actionem defensionemque in iudicio obtinere Rectores Hospitalium aliorumque piorum locorum, Episcopali autoritate erectorum, supponi videtur, *Clement. Quia contingit 2. pr. de Religios. domibus.* Quamvis istorum atque illorum etiam potestas hodie § 3. non sit adeò libera & absoluta, multùmque pendeat ab Episcopis: & in multis locis à Principibus & aliis Magistratibus Sæcularibus. Imò multarum Parochiarum res temporales in pluribus dioecesibus, Germaniæ præsertim nostræ, adm-

nistrantur per Seculares, vulgò die *Rtröchen* Pröbst / *Kirchen* oder *Helligen Pfleger* / ut constat ex *Recessu Concordatorum*, inter Serenissimos ac Potentissimos Principes Baviaræ nostræ ex una, & Reverendissimos ac Celsissimos DD. Ordinarios ex altera parte, initorum 1583 *Art. 1. §. Damit aber*: & de rebus ad Parochiales & similes Ecclesias pertinentibus contractus cum Ecclesiastici & Secularis Magistratibus consensu celebrentur, ut eorundem *Concordat. Art. 5. ibi*, In den contracten habetur.

Dubium est, an actor & reus cogi possint, ut personaliter in iudicio compareant. Possent in causa Criminali, quando corporis afflictiva, aut relegatione maior poena pro crimine imponenda venit, patet ex dictis *Lib. 1. Tit. 38. à n. 40.* Cùm poenam mitiorem criminis qualitas admittit, ut Criminalem aut Civilem causam ipsi & suscipiant & pertractent, actorem & reum compelli à Principe aliòve Magistratu supremo posse, argumetò à contrariò ductò ex *c. 1. in 6.* notat Glossa *ibi, V. Speciale*, & non est, qui inficietur.

Quare dubio locus tantùm est de iudicibus inferioribus, à quibus, sive ordinarii, sive delegati sint, litigantes principales, scilicet actorem & reum, ut in iudicio personaliter ipsi compareant, cogi regulariter non posse, frequentiori calculò receptum est, & desumi solet ex *c. Quærelam 2. de Procurat. c. 1. cit. l. 1. § 1. fin. c. de Procurat.* quibus & aliis Juris textibus indultum beneficium, cùm à iudice, illorum conditore inferiore, non sit auferendum, *Reg. Indultum 17. in 6.* in omni citatione, ad personalem præsentiam expressè non adstringente, alternationem, *Ut per se, vel per idoneum procuratorem compareat*, subintelligi, in *c. 1. cit.* notant Francus *n. 3.* & Laiman. *n. 2.*

C

Dictum

56. Dicitur, *Regulariter*; quia variis casibus, ut se ipsi in iudicio sistant, litigantes principales, aut eorum alter, compelli permittuntur: veluti Primò à delegato, cui causa à Principe specialiter commissa est, ut partibus vel earum altera personaliter præsente de ea cognoscat, argumentò à contrario ductò ex *c. 1. cit. Verbis, Qui à sede Apostolica mandatum ad hoc, ut alteram partium coram se personaliter comparere jubeat, non receperit speciale, Glossa ibi V. Speciale & Francus l. cit. Secundò, ad jurandum de dicenda veritate aut calumnia vitanda, c. 1. cit. ad quod tamen juramentum, in animam domini præstandum, procuratorem speciale mandatum habentem admitti, patet ex *c. In pertrahendis 3. de Jurament. calumn. & c. Nullam 3. ibidem in 6. Glossa in c. 1. cit. V. Juramentum. Tertio, cum actoris vel rei personalem præsentiam exigit necessitas Juris, c. 1. cit. quòd statum & veritatem rei, præsertim ea, quæ in facto consistunt, melius perspecta habeat & valeat explicare, *c. Pastoralis 14. & l. fin. cit. Quartò, cum specialiter examinanda est qualitas, v.g. ætatis maturitas, discretio iudicii, aut doctrina personæ, arg. l. Omnes 26. de His, qui ven. atar. Francus in c. 1. cit. n. 2. Quintò, ut in causa criminali ex rei, vehementibus indiciis gravati, vultu ac sermone, constantia, pallore, vel trepitatione veritas faciliùs deprehendatur, Anchoran. in *c. cit. n. 4. & Laiman. n. 4.****

57. Dubium aliud est, an litigantes per alios proponere in iudicio valeant ea, quæ pertinent ad factum. Ratio dubitandi est; quòd, qui alterius defensionem suscipit, in iure interrogatus ex omnibus causis, ex quibus dominus, respondere teneatur, *l. Non solum 39. ff. de Procurat. quod etiam de eo, qui alicujus universitatis nomine iudicium subit, asseritur l. 1. §. 1. in*

fine, ff. Quod cuiusque Univers. nom. ag. Unde ab eo, qui alterius in iudicio suscipit defensionem, proponi quoque oportebit ea, quæ in facto consistunt; cum aliàs non, ut oporteret, plene defenderet auctorem vel reum litigantem, suum principalem; cum enim ex facto oriatur jus, l. Si ex plagis 52. §. 2. ff. ad L. Aquil. & sæpe facti mutatione minima in circumstantia aliqua totum jus mutari contingat, ab eo, qui alterum est defensor, factum cum ejus causa & circumstantiis omnibus diligentissimè investigari & iudici exponi, necesse erit, si congruens responsum & commodam iudicis sententiam reportare velit, l. Ut responsum 15. C. de Transact.

Verùm, licet facti plena cognitio ad clientis sui defensionem necessaria advocato sit, ad eum tamen Iuris potius, quàm facti pertinent allegationes, *l. Eum quem 79. ff. hâc Rubr. & apertius c. Pastoralis 14. quò relatò Apostolicò rescriptò Innocentius III. statuit, Ut principales persona, non per advocatos, sed per seipsas factum proponant: sicut l. Qui servum 20. §. 1. ff. de Interrog. in iure Jac. c. Præsentium 2. de Testib. in 6. &c. est factum Ratio est; quia facti veritas in iudicio petenda & exponenda est ab iis, qui eam melius perspectam habent, *c. Scriptum 40. de Elect. ubi Glossa V. Nati: ea autem, quæ ad se & factum proprium spectant, litigantium personæ principales melius perspecta habent, quàm extranei, & ipse eorum advocatus, c. Ab excommunicato 40. junctâ Glossâ V. De facto suo, de Rescript. cum iste de tali facto, ejus causa & circumstantiis ab ipsis principalib⁹ instruentibus & plene informandus sit, ut in *c. Pastoralis cit. observant. Hostiens. V. Factum, & Joan. Andr. n. 4. Cum ergo iudicem, ut de partium litigantium iure ritè pronuntiet, factum, ex quo earum jus ortò est, ejus-***

eiusque causam & circumstantias plenè cognitas habere, necesse sit, *l. Bonorū. C. Qui admitti ad bon poss.* ea, quæ, consistunt in factis, ex principalibus personis exquirere & intelligere potius debet, quàm ex advocato: quamvis & hunc interesse oporteat; ne per cavillosas, obscuras & æquivocas positiones clientes facile decipiantur, *citt. Hostienl. V. Proponent, & Joan. Andr. n. 3.*

59. Neque cum ita declarato firmatòque Apostolico rescripto pugnant *l. Non solum §. 1. §. 1. cirt. textus;* quia neutro ut *c. Pastoralis cirt.* Iermo est de avvocato: sed priori de procuratore ad litem, & posteriori de syndico, qui etiam ipse procuratoris instar universitatis nomine in iudicio agit, *c. Unico, de Syndico;* hi enim cum per contestationem litis instantiæ domini fiant, *c. 1. §. Licet, de Procurat. in 6.* aded; ut in eorum personas sententia feratur, *l. 1. C. de Sent. & interlocut.* censentur personæ principales; ut per se ipsi ea etiam, quæ pertinent ad factum, proponere valeant; cum cuilibet concessum sit, constituere procuratorem, per quem factum proponat & respondeat in iudicio litemque contestetur, *l. 1. ff. de Procurat.* Panormit. *in c. Pastoralis cirt. n. 5. ubi Joan. Andr. n. 5. & Vivianus pr. V. Hic autem,* rectè monentes casu, quò dominus justior esset, quàm procurator, à iudice provideri ex officio posse, ut ipse dominus ad iudicium veniat & ad ea, quæ in factis consistunt, interrogatus ipse respondeat, *l. fin. C. de Procurat. ubi Bruneman, n. 2.* Secus est in avvocato, qui dominus litis non fit: cuiusque officium in iis, quæ sunt Juris, puta, in aptè concipiendo libello, interrogatoriis & articulis probatorialibus formandis, in positionibus & exceptionibus ordinandis & similibus præcipue versatur, *citt. Hostienl. V. Factum, & Panormit, n. 8.*

Variis tamen casibus ea, quæ pertinent ad factum, proponere in iudicio valent advocati. Primò enim *c. Pastoralis cirt.* id his permittitur, *Si principales personæ sint aded rudes & indiscretæ, ut eorum defectus per alios, de iudicis licentiâ, supplendus sit;* non quidem, si sint amentes & rationis impotes, vel etiam prodigæ, eisque propterea rerum suarum administratio interdicta sit; cum tales in iudicio stare & contendere nequeant per se, sed debeant per procuratorem vel curatorem eis datum, *l. 1. ff. de Procurat.* Sed; quòd, licet rationis ulum habeant, propter simplicitatem tamen & ruditatè suam non possint mentem rei; veritatem sufficienter declarare, *Felin. in c. cirt. à n. 7. Laiman n. 2. & Barb. in Select. n. 3.* Secundò, si avvocatus ad factum in iudicio proponendum habeat mandatum speciale; quia *c. cirt.* agitur de avvocato, qui speciali huiusmodi mandatò non est instructus, *Felin. in c. cirt. n. 2. V. Amplia, & cirt. Barbosa n. 4.* Quin, si absque tali mandato ea, quæ facti sunt, avvocatus, iudice & parte adversa non contradicentibus, proponat, id parti quasi in sui præiudicium consentienti præiudicare, cum *cirt. Panormit. n. 4.* notat Vivian. *V. Si tamen.* Tertio, ex consuetudine seu praxi tribunalium, passim admittentium facti expositiones ab advocatis, teste *cirt. Barbosa n. 5.*

ARTICULUS III.

De Iudice.

SUMMARIUM.

61. Iudices esse quidam Naturæ,
  62. Cæcos ab Officio iudicandi non removens;
  63. Alij Lege;
  64. Et rursus alij Moribus prohibentur.
- C 2 65. Lege